

Národna vzgoja.

(Spisal Jos. Ciperle.)

90.

Slovenec se ne more očitati, da so preveliki sanjači, in tudi očitalo se jim še ravno ni posebno to. Sanjavost in ž njo v največ slučajih združena prevelika občutljivost nahaja se prerada jedino le v onih krogih, ki nimajo opraviti drugzega, nego jesti in piti dobro, se oblačiti izborno, cel dan lenobo pasti, ali k večemu prebirati kake zaljubljene pesni, romane in novele, tolči ob klavir in pisariti zaljubljena pisma. Kmet, — in tega stanú je Slovencev največ — ki se trudi v potu svojega obraza za kruh, in ki vživa pri vsem tem vedno najslabši kruh, ima vse kaj boljšega premišljati, kakor one poetične vence, ki jih vijó pesniki svojim devicam. Zato pa je on tudi zdrav na duhu in na telesu, on ni sanjač in prevelik občutljivec tudi ne.

Naša tako zvana slovenska inteligenca pa, ako ravno je z malimi izjemami izšla iz kmečkega stanú, zagazila je že nekoliko preveč v sanjarstvo in občutljivost. Prav je že, da si obrusi in olika človek z omiko svojo prvotno neotesanost, saj ravno v to služi prava omika. Toda popolnem pomehkužiti svojega mišljenja in vedenja, to vendar ne gre. Morda je to pravo pri kakem drugem narodu, pri nas tega ni treba in je brez vsacega praktičnega pomena. Mi potrebujemo trdnih, žilavih, kremenitih sil. Nam odmenjeno je bilo, je in bode še dolgo časa, stati v boji, da si priborimo istih pravic, koje inajo že dolgo drugi narodi, med kojimi živimo. Do sedaj, kakor sem že omenil v nekem prejšnjem poglavji, borili smo se le za druge, sedaj pa moramo se boriti za se in za svoje pravice.

Sanjačev tedaj pri nas ni treba. Ti ljudje predstavljajo si namreč vsak predmet napačno. A nam potreba je pa ravno ljudi, mōž, kojih pogled ni skaljen; kajti le oni, ki vidi stvari takó, kakor so v istini, znal se bode tudi baviti ž njimi na primeren način. Takov človek prijel bode vsako stvar na pravem konci, ne bode delal ž njo neprimernih in napačnih poskusov, in soditi se sme tudi, da bode izvršil vsako delo takó, kakor se ima izvršiti v korist sebi ali svojemu narodu.

91.

Tudi občutljivci niso za praktično življenje. Posebno občutljivci so navadno tudi slabotneži. Pri delu za narod pa niso kar za nobeno rabo. Pri narodnem delu si mora biti vedno v svesti človek, da naleti na jako žilavega nasprotnika; in kako naj se mu brani slabotnež! Mogoče je, da ima občutljivec vselej jako dobro voljo, da bi storil kaj koristnega, a manjka mu primerne sile, da doseže to, česar se je polotil.

Govori se, — in novejši čas je tudi med Slovenci precej takih, ki so menenja, da občevanje z ženskim spolom obrusi moža, da to občevanje celo poblaži moževa čutstva, njegovo mišljenje in ravnanje. Ne gledé na to, da ni vselej prav primerno hoditi v šolo k ženskemu spolu, je še drugo, kar govori proti tej šoli. Slab mož je namreč oni, ki ne ume sam s svojimi lastnimi duševnimi silami urediti si svojega mišljenja in ravnanja, da bode odgovarjalo vselej in povsod njegovi omiki. Slab mož oni, kojega mogó obrusiti taki mehki in občutljivi kamenčki, kakor so ženske. Takov mož prav za prav ni bil nikdar neotesan, morda si je le domišljjal, da je neobrušen, ali kaj drugega. Nekaj pomena bi pač imelo še to, ako bi se naši neobrušeni možje družili z ženskami, ki niso zatajile svojih pravih ženskih lastnosti. Toda takove so jim največ prenajivne in premalo sposobne govoriti o čem učenem in visokem. A te ženske imajo tudi preveč takta, da bi se dale rabiti za bruse neotesancem. Zato hodijo naši moški brusiti se k tako imenovanim emancipiranim ženskam, ki niso ne krop ne voda, ne miš ne tič, ne ženska ne mož. Vsled tega pa tudi oni možje, ki so se politirali v taki družbi, niso ne možje ne ženske, ampak so nekaj, kar je tako v sredi med obema spoloma.

92.

Dokaj lepih šeg in navad svojih pradedov opustili smo že Slovenci, kajti dozdeva se nam, da bi ne bile prav primerne sedanji dobi. Ali motimo se. Namestu njih navzeli smo se pa mnogih tujih šeg in navad, ki pa zopet na noben način niso primerne nam. Začeli smo nositi frake in cilindre, prav pristne francoske izdelke. A natakivši jih na svoja slovenska trupla, se nam je zazdelo, da bi bilo tudi primerno frakom in cilindrom, ako bi se jeli obnašati po francosko. In glej! Takoj jeli smo delati poklone po francosko, dvoriti lepemu spolu po francosko, plesati po francosko in se hliniti po francosko. A ne pomislimo, da se to francosko klanjanje, dvorjenje, plesanje in hlinjenje nam tako podá kakor kravi sedlo. Bog nas potipaj vendar! Ali morda obnašanje naših prednikov, ki niso poznali vseh teh spak francoskih, ni bilo dostojno? Komú neki mislimo imponirati s tem?

Francoske šege so pač prav primerne Francozom samim, ali nam so le na kvar. In ko bi se res že znali obnašati po francosko! Ko bi vsaj nekoliko dosegli Francoze v obnašanji! Ko bi nas videl pravi pravcati Francoz, kako se klanjamo in kako dvorimo po francosko, smejé se bi dejal: „Ali sem mari zašel v opično deželo?“

Pojdi med kateri narod hočeš, povsod videl bodeš kako narodno šego, po koji se odlikuje ta ali oni narod. A pridi med naš slovenski narod, videl bodeš same tuje spake.

Kar sram nas je tega, kar se tiče naroda našega. Neki kmečki gostilničar pravil mi je nekoč, da je bil pred par dnevi pri njem neki tujec, ki je zahteval, naj se mu skuha kaka narodna jed slovenska. In kaj mu je skuhal oni gostilničar? — Kostrunovo juho! Ko sem mu jaz rekel potem, da to ni bilo pravo, da bi mu bil skuhal vsaj, če že družega ni vedel, žganjce, odrezal se mi je prav modro: „Pojdite no, tak gospod bo jedel žganjce!“ —

93.

Res je, da obleka ne dela človeka. Ona ni bila nikdar posebno bistvena stvar človeka, in še manj se more ona prištevati bistvenostim katerega si bodi naroda. A vendar je istina, da so se od pamtiveka različni narodi oblačili tudi različno, še bolj, nego se še sedaj sem ter tje oblačijo različno. Španijola in Italijana, Turka in Grka in tudi druge prav lahko še sedaj ločiš po noši. Med nemškim narodom imajo še čelo razna plemena čisto razne noše. Ravno tako ločil se je nekoč Slovan čisto lahko od družih narodov že po noši. In res, mnogi slovanski narodi ohranili so si še sedaj svojo prvotno narodno nošo, in nikdo jim ne more očitati, da je to morda neprimerno sedanji dobi. A pri Slovencih je to čisto drugače. Slovenski kmet v svoji narodni noši se najde le še na podobah, ali pa sem ter tje pri kaki narodni slovesnosti. A za take slučaje si mora navadno dati napraviti novo narodno obleko, kajti v navadnem življenju je ne nosi in si je tudi ne omisli. Jaz sem mnogo opazoval to po Slovenskem, in reči smem, da je naša narodna noša že tako propala, da ji že skoro ni niti duha ni sluha. Samo še kak posebno konservativen slovenski starina nosi kake prav oguljene jirhaste hlače, koje pa pojdejo tudi z njim v grob, če jih prej že ne raztrga. In tako pojde v nič s to zadnjo jirhovino tudi zadnji kos lepe naše noše.

Naša slovenska inteligenca se je pa tudi že od nekoč sramovala narodne noše. Že Trubar piše: „Koji pa na Kranjskem, na spodnjem Štajerskem in Koroškem bivajo, se obnašajo po šegi in lastnosti nemški, se oblačijo razun žensk večinom po nemški, in gospoda, grofi, vitezi, plemenitaši, mnogo mestnjani, duhovniki in redovniki govorijo nemški, a neobraženi deželan govori samo slovenski.“

Čudno je le to, da si je naš kmet do sedanjega stoletja ohranil narodno nošo. Sedaj še le jo opušča. A ko bi si omislil vsaj kako pametno nošo mestu narodne. Toda suknje in hlače naših selakov in krila naših kmetic, — vse, vse je roba, ki jo izdeluje najfineje in najceneje „Itzig Teitelbaum et Com.“

Zato zna pa naš kmet toliko bolje plesati nemški „Walzer“.

Trdili bi lahko, da smo s svojo prvotno narodno nošo odvrgli tudi mnogo svojih prvotnih slovenskih lastnosti in kreposti, ali da se vsaj ne nahajajo med nami v oni popolnosti, kakor некоč. Kako je n. pr. s slovensko gostoljubnostjo? Da, ta še ni iztrebljena, ako ravno nima več onega odličnega mesta med nami kot некоč. Po naših mestih je ni nikoli bilo, kajti mesta sama niso slovenska iznajdba; po naših gradovih je tudi ni, kajti lastniki gradov po Slovenskem so v večini tujci. Tudi po naših trgih in vaseh ob velikih cestah leži ona že na smrtni postelji. Samo še od kulturnih središč oddaljenih selih jo še najdeš, če ravno ji manjka že precej one nekdanje požrtovalnosti. A pri vsem tem odlikuje se naš narod po svoji gostoljubnosti; in zato si pa tudi lahko mislimo, kako je v tem obziru pri družih narodih, kojim gostoljubnost ni bila nikdar tako sveta, kakor ravno našim pradedom.

Zanimivo je, kako opisuje ruski zgodovinar Karamzin to slovansko krepost: „Vsak popotnik bil je Slovanom kakor svečenik. Laskavo so ga sprejemali, gostili z radostjo in vodili s spoštovanjem drug k drugemu. Tisti, ki ga je sprejel, bil je odgovoren zanj narodu, in kdor ni umel rešiti gosta bede in kakoršne si bodi neprijetnosti, ta primrzil se je sosedom. Slovan, zapustivši svoj dom, ni zapiral vrat, a v hiši pustil je pripravljeno jed za tujca. Kupci in obrtniki obiskovali so radi Slované, med kojimi ni bilo niti tatov niti razbojnikov. In ubogemu človeku ne imevšemu ničesa, s čemur bi pogostil tujca, bilo je celo dovoljeno, ukrasti potrebnega v to bogatemu sosedu. Važni dolg gostoljubstva opravičeval je celo ta prestopak“.

Ne vem, kako bi pogledal dan danes bogat sosed ubozega, ki bi mu prišel krast kar si bodi za tujca. Mislim pa, prav prijazno bi ga ne pogledal. A poznal sem pa le jednega Slovenca, in pa samo tega jednega, ki je puščal svoj hram odprt in v njem pripravljeno mleko, da se ga najé slučajno došli lačni tujec. Žalibog, da jih ne poznam več taci. Ta je turistom, ki so hodili skozi Belo polje na Triglav, dobro znani oča Blažek. Ne vem, če še živi. Star je bil mož že, ko sem ga pred osmimi leti zadnjič videl. A če še živi, pozdravljam ga srčno. On je bil še pravi pravcati slovenski korenjak.

Zdaj se pa poglejmo mi v onem zrkalu, koje nam je predočil Karamzin. Kdor more reči: „Še sem tak!“ — blagor mu. Kdor pa ni tak, naj se pa prav radikalno poboljša.

Resnica je pa tudi, da propada slovenske gostoljubnosti ni v obče zakrivil naš narod sam. Kakor povsod, tako so tudi nanj vplivale neugodne obče socijalne razmere. Ni pameten oni, ki več dá, nego

imá. Kateri narod pod milim nebom pa živi še pod neugodnejšimi razmerami, nego ravno naš narod?

Slovanska gostoljubnost cvetela je nekoč posebno bujno tam, kjer je rasla vinska trta. A trtna uš in strupena rosa vničili sta našim vinorejcem vse imetje. S kakim veseljem in s kakim ponosom klical te je nekoč Dolenjec in Štirec v vinski hram! Je li bilo vince dobro, dejal ti je zadovoljno: „Glej, tacega sem pridelal!“ Ako pa ni bilo prav posebno, rekel je pa le vendar: „Glej, tacega mi je Bog dal!“ — Sedaj pač te ne more klicati več, saj še dostikrat poštene vode nima.

Poglejmo dalje. Kako lepo živino izredil in izredi dostikrat naš Gorenjec ali Korošec, in vendar ne vidi na mizi drugače mesa, nego ob najviših praznikih. Vsa ta živina gre v mesto, in denar, ki ga skupi za njo, gre potem tudi v mesto v davkarijo in še morda kam drugam, če ga je le dosti za vse to. Skoro vsadko je prepričan o tem, da je kmet res preobložen z davki, ož, kolikokrat se pač poudarja to! Kolikokrat smo že čuli o raznih tako imenovanih „agrarnih programih“; ali so pa že naši razni zbori spravili kakov tak program v veljavo? Ali ne obljubuje vsak kandidat za ta ali oni zbor pomagati kmetu? Obljuba — pravijo — dela dolgove; ali namestu obljub dela naš kmet dolgove.

Zdaj pridejo pa še hude ure, povodnji, živinske kuge, suša, in letos prišel je še oni strašni potres nad nas. Zdaj naj se pa čudi kdo, da pojemlje slovenska gostoljubnost. S čim bodi gostoljuben, ubogi slovenski kmet!

Tolažilno je jedino to, da radi skoposti tudi sedanji naš kmet nikdar ni zatajil one dične slovanske gostoljubnosti! (Konec prih.)

Občni zbor „Zaveze slov. učiteljskih društev“

v Novem Mestu, 4. in 5. kimovca 1895.

(Konec.)

Resolucije gospoda Štukelja so se brez ugovora soglasno sprejele. Potem je dobil besedo gosp. Luka Jelenc, da utemelji svojo resolucijo o volilni pravici definitivno nameščenih učiteljev in učiteljic. Poročevalec se je odzval svoji nalogi blizo tako-le:

„Slavna skupščina!“

Upravni odbor „Zaveze“ mi je še le pri včerajšnji seji dal nalogo, govoriti danes o volilni pravici stalno nameščenih učiteljev in učiteljic za Kranjsko. Umevno je torej, da mi je nedostajalo pripomočkov do danes to važno zadevo temeljito proučiti in krepko podpreti pozneje stavljenjo resolucijo. Zato oprostite, slavna gospoda, da danes pogle-